

**6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін ізденуге ұсынылған
«Оңтүстік Қазақстан облысының ауылдық аудан
тұрғындарының диспансерлік топтарына медициналық көмекті
ұйымдастыруды жетілдіру» атты тақырыбындағы
Жанабаев Нурлан Смадияровичтың докторлық диссертациялық
жұмысына ресми рецензент, м.ғ.д. профессор, ҚРҰЖФА
Академигі Куатбекова Рабига Абдумусаевнаның**

РЕЦЕНЗИЯСЫ

**Зерттеу тақырыбының өзектілігі мен оның ғылыми және жалпы
мемлекеттік бағдарламалармен өзара сабактастылығы.**

Қазақстан Республикасы әкімшілік аудан тұрғындарының денсаулық жағдайы қала тұрғындарының денсаулығынан айтарлықтай төмен деңгейде қалып отыр. Оған басты себеп, ауылдық елді мекендердің бір-бірінен, аудан орталықтарынан қашық орналасуы, тұрғын халақтарының сирек қоныстануы, коммуналдық микрекордымдардың жеткіліксіздігі, білікті дәрігерлік көмекті ұйымдастыруға қажетті элементтердің жоқтығы және жедел медициналық жәрдемнің мүлдем дамымағандығы болып отыр. Сондықтан тұрғындардың әртүрлі соматикалық және әлеуметтік маңызы үлken ауруларға шалдығуы және оның созылмалы түрге айналып, олардың арасындағы өлім оқиғаларының артуына алып келе жатқандығы айқын.

Соңғы жылдарда орын алып отырған әлеуметтік-экономикалық тоқыраудың тереңдеуі денсаулық сақтау жүйесін қаржыландыруды одан ары қындыатып отыр деуге болады.

Ауыл тұрғындары арасында жұмыссыздық барынша артып, олардың қалаға бағытталған ішкі миграциясын жоғарылатуда. «Миграция үрдісі» бірінші кезекте денсаулықтары салыстырмалы түрде жақсы, белсенді еңбек ету жасындағы (15-45 жас) тұрғындарды қамтып отыр. Ал денсаулығы тәуір емес және еңбек ету қабілеті нашар тұрғындар ауылды жерде қоныстанып қала беруде. Сондықтан ауыл тұрғындарының денсаулық көрсеткіштері күрт төмендеп, олардың орташа өмір сүру ұзақтағы одан ары нашарлау үстінде деп айтуда болады.

Ауыл тұрғындарына мамандандырылған медициналық көмекті ұйымдастыру біршама ерекшеліктермен сипатталады. Қарапайым емдеу-диагностикалық мүмкіндіктер, медицина саласына қажетті білікті мамандардың жеткіліксіздігі, әлсіз материалдық-техникалық база және осы саланы жабдықтауға қажетті қаржының жеткіліксіздігі ауылдық емдеу-профилактикалық мекемемелерде сапалы медициналық көмекті көрсету жұмысын белсенді ұйымдастыруға мүмкіндік бермей отыр.

Ауылдық жердегі тұрғындардың сырқаттылығын, мүгедектігін және өлімін арттырып, орташа өмір сүру ұзақтығын барынша азайтып отырған әлеуметтік маңызы үлken аурулардың деңгейін төмендетудің тиімді бір жолы диспансеризация екендігі белгілі. Осы медициналық шаралардың жаңа

медициналық-экономикалық тоқырау кезеңіндегі ақуалын бағалау, оны ұйымдастырудың қалыптасқан кемшіліктерді анықтау және бұл қызметті жетілдіру арқылы тұрғындардың орташа өмір сүру ұзақтығын арттыруға бағытталған ұсыныстардың ғылыми негіздерін қалау диссертациялық зерттеудің қажеттілігін және өзектілігін көрсетіп отыр.

Диссертацияға қойылатын талаптар аясындағы ғылыми нәтижелер.

Диссертациялық жұмыс кіріспеден, әдеби шолудан, өзіндік зерттеу тарауларынан, қорытындылардан, әдебиет тізімінен және қосымшалардан құрастырылған. Кіріспеде мәселенің өзектілігі толық ашылған, зерттеу мақсаты мен міндеттері анықталған, жаңалығы мен тәжірибелік маңыздылығы көрсетілген.

Жүзеге асырған әдеби шолуда диссидентант тұрғындарды скринингтік тексеру қортындылары бойынша диспансеризациялау мәселелері қарастырылған. Олардың басым бөлігінде тұрғындар арасында қалыптасқан аурушандық, мүгедектік және өлім көрсеткіштері деңгейінің түзелуіне басым үлес қосатын әлеуметтік маңызы үлкен бейәпидемиялық ауруларды ерте кезеңінен анықтау және диспансеризациялауда жіберілген кемшіліктер анықталды. Осы кемшіліктер өлім көрсеткішінің артуына және тұрғын халықтардың орташа өмір сүру ұзақтығының айтарлықтай төмендеуіне алып келетінігін көрсетті.

Диссертациялық зерттеудің 2-ші тарауында зерттеу материалдары мен әдістері көрсетілген. Автор диссертациялық жұмыста қолданылған материалдарды тандау және зерттеу әдістері, соның ішінде, сараптамалық, медициналық-статистикалық, социологиялық, әлеуметтік-гигиеналық және басқа да әдістер статистикалық материалдарды өндеп, олардың әлеуметтік-гигиеналық сипаттарын толық ашуға көмектесті.

Зерттеу материалдары өзінің жеткіліктілігімен, деректілігімен және нақты салыстырмалы айырмашылықтарымен айқындалады.

Диссертациялық еңбектің 3-ші тарауында диспансеризация қызметінің ауылдық жердегі ақуалы кешенді түрде зерттелген. Осының арқасында көбнесе әлеуметтік маңызы үлкен патологиялардың тек созылмалы және декомпенсациялық түрлері диспансерлік есепке алынатындығы, ал олардың бастапқы кезеңдерді уақытысында диагностикалайтындығы анықталды. Оның ең басты себептеріне, балалар арасында алғаш рет көрініс беретін әлеуметтік маңызы үлкен аурулардың қатерлі себептерімен назологиялары дер кезінде есепке алынбауы және оларға қойылатын диагноз берілгенде шаралардың мүлдем сапасыз екендігі жатады. Бұл жағдайда қалыптасуына ауылдық дәрігерлердің біліксіздігі мен қажетті бейінді дәрігерлердің, әсіресе кардиологтардың, ортопедтердің, ревматологтар мен онкологтардың жоқтығы себеп болуда.

Аталған қатерлі себептер мен науқастарды диспансерлік бақылау нәтижелілігі арасындағы байланыс тығыздығы корреляциялық сараптама барысында толық дәлелденген.

Денсаулық сақтаудың ұлттық жүйесін енгізу барысында диспансеризация қызметінің сапасын арттыруға барынша күш жұмсалды. Алайда, ғылыми-зерттеу жұмысы барысында анықталған кемшіліктер бұл мәселені толық шешүге жол бермей отыр деуге негіз бар.

Диссертацияның барлық тараулары өзара логикалық түрғыда тығыз байланысқан. Зерттеу нәтижелері қорғауға ұсынылған қағидалардың дұрыстығын толық ашып көрсеткен.

Осылайша, диссертация талаптары негізінде алынған Н.С. Жанабаевтың ғылыми нәтижелері, 6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығының сұраныстарына сәйкес келеді.

Диссертацияда қалыптастырылған нәтижелер мен қорытындылардың дәлелділік және деректілік деңгейі.

Диссертациялық жұмыстың барысында алынған нәтижелердің және қорытындылардың дәлелділік және деректілік деңгейі таңдамалы статистикалық жиынтықтың репрезентативтілігін қамтамасыз ету арқылы қамтамасыз етілді. Статистикалық материалдардың негізін толыққанды басты жиынтыққа негізделген ресми денсаулық көрсеткіштері мен социологиялық зерттеу материалдар құрады.

Ал қол жеткізілген материалдардың шынайылығы математикалық-статистикалық индекстерді алу арқылы қамтамасыз етілді. Сондықтан ғылыми қағидалар, тұжырым мен ұсыныстар дәлелді материалдардың негізінде құрастырылған деп айтуға болады.

Диссертацияда қалыптастырылған ізденушінің әрбір ғылыми нәтижелерінің, тұжырымдары мен қорытындыларының жақалық дәрежесі.

Зерттеуші Н.С. Жанабаевтың ғылыми нәтижелері, қорытындылары мен тұжырымдары нақты материалдарды қолдану арқылы түзелген. Алғаш рет әлеуметтік маңызы үлкен аурулардың балалық жастан бастау алатындығы және оны дер кезінде диспансерлік көмекпен қамтамасыз етпеуден созылмалы патологияға айналуы деректі материалдармен көрсетілген. Ал ауылды жерде бейінді дәрігерлердің жетіспеуі, аурулардың барынша ушығып, науқастардың мүгедекке айналуына және ерте жастан өлімге ұшырауына себеп болатындығы күмән туғызбайтын деректермен дәлелденген. Ал осы медициналық қызметті одан ары жетілдіруге арналған автордың оқу құралы, диспансеризацияны дұрыс ұйымдастырудың инновациялық-әдістемелік жүйесі деп қарастыруға болады.

Нәтижелердің ішкі өзара біртұтастырын бағалау.

Диссертациялық еңбектің іштей біртұтастырын күмән туғызбайды. Себебі, диспансеризация қызметін ұйымдастырудың негізгі шарты, әлеуметтік маңызы

Үлкен ауруларды ерте анықтау, сапалы емдеу, дәрігерлік бақылау мәселелерін бірінен соң бірін жетік әдістемелік жолмен шешу ұсыныстары бұл еңбектің динамикалық жүйе түрінде қарастырылғандығын көрсетеді. Ал осылайша қарастырылған диссертациялық еңбек аса маңызды тәжірибелік ұсыныстарды қалыптастыруға негіз болған.

Алынған нәтижелердің өзекті мәселені шешуге бағыттылығы.

Диссертациялық еңбектің өзекті мәселені шешуге бағытталғандығы күмән туғызбайды. Себебі, әлеуметтік маңызы үлкен ауруларды дер кезінде анықтау, оны шешудің әдістемелік жолдарын жасау, диспансеризациялық қызметтің сапасын бағалау индикаторлерін қалыптастыру жұмыстары, бұл өзекті мәселенің негізгі шешілуі қажетті элементтерінің бірі болып табылады.

Н.С. Жанабаевтың алғашқы медициналық-санитарлық медициналық көмек беретін ұйымдарда диспансеризация мен профилактикалық шараларды ұйымдастыруды жетілдірудің әдістмелік мәселелеріне арналған еңбегі емдеу және емханалық ұйымдар, отбасылық дәрігерлер, педиаторлар, бейінді дәрігерлер диспансеризация жұмысына және оку үрдісіне енгізді.

Осыған байланысты жоғарыда аталған мәселелерің өзектілігі аясында осы жұмысты талқылай келе, оның дер кезінде орындалғандығын, қазіргі таңдағы қажеттілігін және пайдалылығын атап өткен жөн.

Диссертациялық еңбектің қол жеткізілген нәтижелері мен қорытындылары төменде көрсетілген ғылыми тәжірибелік журналдарда жарияланды:

Зерттеу нәтижелері бойынша 21 жұмыс жарық көрді, соның ішінде:

– 2 мақала «Human Ecology» (импакт фактор 0,742) және Scopus (h индекс 2) мәліметтер базасына кіретін халықаралық журналда;

– 6 мақала халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдарында;

– 5 мақала отандық және шетелдік халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарында;

– 1 мақала шетелдік ғылыми журналда;

– 7 мақала Қазақстан Республикасының Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған журналдарда.

Диссертациялық жұмыстың нәтижелері бойынша 2 оқу құралы жазылып, қазақ тілінде жарық көрді.

Диссертацияның көлемі мен құрылымы: кіріспе, 1 бөлім (әдеби шолу), тәжірибелік нәтижелерді талқылау, қорытынды, пайдаланылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады. Диссертация материалдары компьютерлік терімнің 112 бетінен құралған, 16-кесте, 21-суретті қамтиды, пайдаланылған әдебиеттердің тізімі 129 атаудан тұрады.

Диссертацияның мазмұны мен безендірілуі бойынша кемшіліктері.

Диссертациялық жұмыста артықшылықтарымен қатар келесідей кемшіліктері кездеседі:

1. Суреттер мен кестелердің нөмірлерінің реттілігі сақталмаған (3, 5, 8, 15 кестелер және 1, 4, 10, 16, 20 суреттер);

2. 6 кестенің, 17 және 11 суреттердің сөйлемдерінде орысша сөздер аударылмай қалып кеткен;

3. Диссертацияда кейбір сөздер 10 шрифтпен жазылған (57, 62, 71, 80 беттер).

Бірақ жоғарыда аталған ескертпелер диссертация мазмұнына маңызды емес, жөндеуге болатын кемшіліктер.

Қорытынды.

Сонымен, «Оңтүстік Қазақстан облысының ауылдық аудан тұрғындарының диспансерлік топтарына медициналық көмекті ұйымдастыруды жетілдіру» тақырыбындағы Н.С. Жанабаевтың диссертациялық жұмысы алға қойған мақсаты, міндеттері, көлемі, ғылыми жаңалығы, тәжірибелік маңыздылығы бойынша толық аяқталған ғылыми еңбек болып саналады. 6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша PhD докторы ғылыми дәрежесін ізденуге арналған диссертацияға қойылатын талаптарға толығымен сәйкес келеді.

Рецензент,

**Қазақстан инженерлік-педагогикалық халықтар достығы университетінің
ректоры, м.ғ.д., профессор,
ҚРҰЖҒА-ның Академигі**

Куатбекова Р.А.

Расшифровка подписи Н.Хайдарбекова